

af Meteoror

HORACE ENGDAHL

Franz Kafkas *Processen* læses ofte som en profeti om livet i 1900-tallets diktaturer, hvor medborgeren blev retsløs og kunne stilles til ansvar for opdigtede forbrydelser så snart magthaverne ville rydde ham af vejen. Romanens hovedperson, Josef K., er kommet til at repræsentere alle mennesker der bukker under i kampen mod en almægtig bureaukratisk orden. Nogle har fortolket romanen i lyset af jødernes tragiske skæbne i Europa.

Men det er faktisk ikke sådan Kafkas tekst er skrevet. Josef K. er ikke noget offer der udstødes og forfølges for sin race eller sin hellige overbevisning. Han er en succesrig akademiker med kræsen smag, lidt af et cheferne. Som medlem af den dannede klasse er han vant til at kræve respekt for sin person. Josef K. mener for eksempel at have en selvfølgelig ret til at more sig med kvinder fra underklassen. (Det gør ham naturligvis ikke skyldig – vi må ikke slutte os til de proceslystne!)

Det er altså ikke medlidenhed Kafka vil fremkalde. Det er snarere en særlig komik, som skyldes K.s følelse af social overlegenhed og samtidige rådvildhed over for begivenhedernes udvikling. Verden har forandret sig omkring ham, og K. vil ikke se det. Det er blevet sagt at *Processen* skulle være en roman om skyldfølelse, men det er en bagvendt beskrivelse. Det kendetegnende for K. er at han *ikke* føler sig skyldig. Han nægter at være skyldig, og derfor er han min helt.

Der er i dagens verden et stærkt krav om at mennesker skal føle sig skyldige uden at have begået forbryderiske handlinger eller blot sympatiseret med ekstreme løsninger. Ideologiske domstole arbejder ufortrødent med nye anklager. Med ubetvingelig

dialektik beviser de at du står i vejen for udviklingen mod en bedre verden. Du har tiet om Bosnien, du kan lide nøgenbilleder, du har ikke tilstrækkelig tydeligt taget afstand fra dig selv. Somme tider er det nok at du tilhører slægten homo sapiens og ikke en økologisk set mere attraktiv dyreart. Intensiteten i anklagediskussionerne varierer. I rolige perioder kan man forledes til at tro at processen er indstillet. Men den genoptages altid, og nye skyldige, påfaldende lig de gamle, nagles fast af anklagere som pludselig igen har fået magt til at skræmme folk til forsigtighed og hykleri. Dette islæt i vores kultur er så grundlæggende, at den ville blive fuldstændig forvandet hvis det blev fjernet.

Det er ikke K.s frihed domstolen modsætter sig. Ingen hindrer ham i at gå omkring som sædvanligt, skønt han siges at være arresteret. Det er hans uafhængighed og individualitet der trues og til sidst tilintetgøres. Domstolskontorernes arbejde, sådan som det beskrives hos Kafka, har som fornemste resultat at gøre den anklagede afhængig af ukendte menneskers gunst. De mystiske processer forårsager en slags udjævning. Enhver anklaget oplever i begyndelsen sig selv som et undtagelsestilfælde, blot for at opdage at han til forveksling ligner sine ulykkesbrødre. Opdragelse, kultur, hæder betyder ikke noget over for den snigende, i løbet af kort tid urokkelige fordom.

Hvad K. må erfare er massens overmagt. Alt hvad der hører til de hemmelighedsfulde domstole i Kafkas roman har noget plebejisk over sig. Lokalerne er tarvelige, retsbetjentene enfoldige, dommerne simple, afstraffelsesmetoderne barbariske. Da jeg var seksten år og læste bogen for første gang, forstod jeg ikke dette aspekt. Men efter at have lært offentligheden at kende forstår jeg pointen.

At blive omtalt på tryk er at være potentielt anklaget. Selv ros er i bund og grund en slags bagtalelse, fordi lovordene afgrænser hvad du er, en afgrænsning som inden længe bliver flugtsikker. I meningernes verden er der, nøjagtig ligesom i *Processen*, ingen virkelige frifindelser, kun tilsyneladende frifindelser og henstande.

Og jeg ved at jeg nøjagtig ligesom Kafkas roman helt har begået den fejltagelse at interessere mig alt for meget for min proces, og dermed i en vis forstand gjort en indrømmelse af domstolens retmæssighed. Jeg er kommet til at indse at hver eneste tekst jeg skriver er et indlæg som endelig vil bringe orden i skyldsspørgsmålet og fordrive fordommen. Ligesom Josef K. kan jeg jo ikke tro andet end at man til sidst vil indrømme at jeg er uskyldig.

*

At beundre noget er at sige: det dér er godt, men jeg behøver det ikke. Virkelig værdsættelse giver sig til kende som misundelse. Jeg misunder Roland

Barthes. Ikke hans daglige eksistens, snobberiet, moderen og drengene på rue de Rennes. Ikke hans succes, lærestolen på Collège de France, frokosterne på Lipp og Bofinger, det beundrende brus. Nej, men at have skrevet *Fragments d'un discours amoureux*, *Barthes par Barthes* og en halv snes kortere ting. At have skabt en litteratur uden for litteraturen. Ikke romanens ordmasser, ikke lyrikkens sjælfuldhed, ikke dramaets venden og drejen af forurettelser. Bare frie indskydelser, hvor det er umuligt at sige hvad der er tanke og hvad der er tonefald.

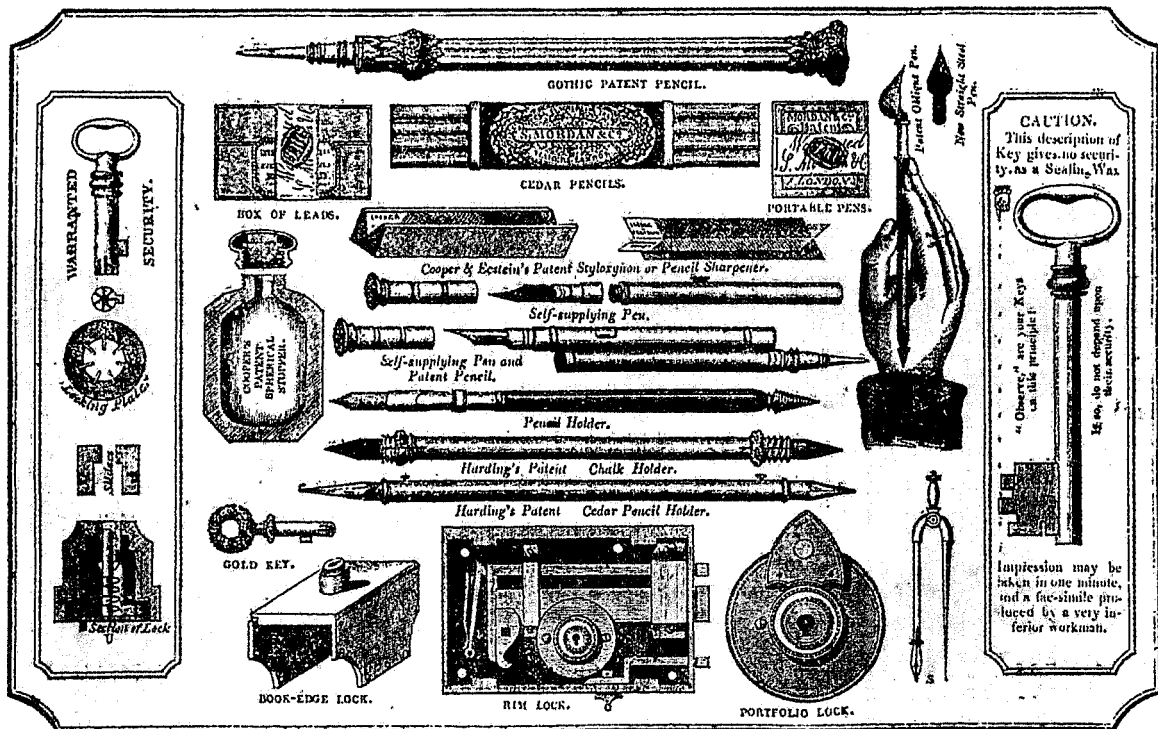
*

I. Skriv hvad du mener, og hvis du ikke mener noget, skriv ikke.

(Men at skrive er ikke at mene. Det er noget fuldstændig andet.)

II. Tag afsked med dit meneri: skriv!

(Så snart en tanke bliver til skrift, begynder den at tage efter andre tanker som dens ophavsmand end

ikke har hørt om før. Den bliver mening – et mødested for menerier, men ikke selv noget meneri. Men det er kun de kæreste overbevisninger der dur til denne forvandling, dem det gør mest ondt at miste.)

III. Den propagerende tekst er den forgræmmede datter i huset, som faderen aldrig har ladet få eget liv.

(Det er betegnende at skriviets system ikke har udviklet sit eget begreb for det der i det mundtlige system kaldes overtalelse. Skævheden ville blive for åbenlys. Overskrivelse?)

IV. Meneriet er som dug på tekstens glas, spor af den skrivendes ånde. Så må han selv tage skylden hvis der kommer møgunger frem og tegner krimskrams i kondensen.

(Kulturdebat.)

V. Det er umuligt at overtale på skrift.

(Det kan se ud som om tryksager spiller en stor rolle i opinionsdannelse, men foretag det tankeeksperiment at fjerne de mundtlige fremtrædender hvor idéerne er blevet hamret ind! Vi har alle på et eller andet tidspunkt oplevet hvordan ledelsen ladet det diktatoriske "diskussionsgrundlag" blive fulgt af en samling med obligatorisk tilstedeværelse. Uden den mundtlige agitation ville *Mein Kampf* aldrig have skabt nogen brune bataljoner, uden valg møderne og debatterne med lyttende publikum ville de skriftlige politiske indlæg forblive virkningsløse, uden øvelserne ville professorerne aldrig kunne påtvinge eleverne deres videnskabssyn, uden klikemøderne ville der ikke opstå nogen fremherskende standpunkter i kunstlivet.)

VI. Når først kniven er i læserens hånd, skærer den til alle sider.

(Platon forstod at han måtte indrette et akademi, hvis ikke hans skrifter skulle prisgives meningens mangfoldighed – men en dag blev hans akademi lukket og menneskeheden var fri til virkelig at læse ham. Den der brænder bøger straffer altid en uskyldig. Hvis en bog er farlig for et regime betyder det

at det farlige meneri allerede findes hos borgerne og at bogen vil komme til at fungere som et emblem for den forbudte opfattelse. Så snart regimet er styret og opfattelsen tilladt, ophører bogen med at gengive den. Kortsynede personer påstår at litteraturen da "mister sin betydning", når den i virkeligheden gengives sin mening.)

VII. At mene er at vise hvor lidt henrykt man er for de andres frihed.

(Ét er at lammet har grund til at synes ilde om ulvens frihed – der er ligefuldt noget sørgeligt ved meneriet. Det er ciceronen som vil forklare et maleri og stiller sig i vejen for det, så betragterne ikke skal begynde at se på egen hånd. Meningen derimod er verden som den ville eksistere for et usynligt væsen som kunne være overalt, som kunne være alle. Den giver os et vink om hvad vi ville være, hvis vi ikke var mennesker.)

VIII. Der er trykfejl som skyldes at ord er stavet rigtigt. Man finder for eksempel i en engelsk værkudgave en indklæbet seddel med errata: "The following examples of Byron's faulty Greek transcription were inadvertently corrected by the printer." Derpå følger et antal græske udtryk hvor originalmanuskriptets fejl er genindsat, så læseren kan læse lige så forkert som Byron skrev.

Hvis der fandtes en fortolkningsmetode som det virkelig lykkedes at begrænse sig til hvad forfatteren havde ment, ville den gøre samme indtryk på os som den seddel.

★

Tænkningens styrke viser sig i evnen til at nedbryde begreberne. Det ligner mumleriet, som tygger sproget i stykker og gumler på lydfragmenterne, indtil tanken klæber fast ved noget ubetydeligt, som vokser og flyder op for så atter at synke ned i strømmen – hvis ikke mumleriet pludselig afbrydes med et heureka! Flaubert taler om "marinaden": den sofa han tog sin tilflugt til for at stønne hver gang stilen gik i baglås under skrivearbejdet. Den opløsende syre.

Det nye træder ikke frem i øjeblikke af brillans. Der er noget søvngængeragtigt, næsten senilt ved dets ankomst: en halv vågen tyggen drøv mens tiden står stille og håbet er forsvundet. Den meget omtalte genfødsel der følger efter er banal. Den er beviset på at skabelsesprocessen allerede er forbi.

*

Afhandlingstitel i drømme: *Metafiore – en italiensk stilblomst.*

*

Det kriseagtige bohemeforhold til skabelsen, som mange mennesker tror er kendetegnende for de store kunstnere, er tværtimod typisk for de svage eftersnakkere. Mild søvnløshed øger genialiteten, skriver Edith Södergran. Men det omvendte gælder også: mild genialitet øger søvnløsheden.

*

Apokalyptiske skrifter bliver til for at bortforklare nederlag. Ikke at indrømme at man er besejret når man virkelig er det – tabernes arrogance – er vejen til terror. Den store opgave for tilhængere af fred og humanitet er at lære mennesker at tabe.

*

Der er ingen stil som ikke på et eller andet tidspunkt har været almindeligt foragtet. Endnu Strindberg syntes at 1700-tallets bygninger i Stockholm var grimme. Dette forhold er tilstrækkeligt bevis for at der ikke er noget universelt i smagen. Men alle stilarter er også på et senere tidspunkt blevet rehabiliteret, og det vil ligeledes ske med dem vi netop nu finder frastødende. Det viser at afsmagen heller ikke har nogen dybere sandhed, hvilket er endnu mere sårende.

*

Salonkulturens intelligens forudsatte at deltagerne havde masser af tid at sløse bort på samtaler uden formål. Men også efter at denne livsform er gået under i præstationsjagets tidehverv, er der i enhver formulering som vækker vores begejstring en rest af de uafhængige konversatorers grænseløse tid. Den fuldendte stil haster ikke mod målet, men nyder i hvert skridt sit helbred. Det er sandt at den undertiden giver os en nyttig tanke, men frem for alt tilsidesætter den kravene fra alt hvad der er mindre levende end den selv, så vi ikke længere husker hvor vi for lidt siden var på vej hen. Det godt sagte ord er fremmed for dagens skemalagte handlinger, det er et lån fra de utalte timer efter midnat.

*

Hvis en forfatter ved højere magters generøsitet fik mulighed for at smugkigge på sit u dødelige ry, det vil sige læse hvad fremtidige generationer vil sige om hans præstationer, ville han ikke forstå en døjt. Det ville være som når man bliver genstand for en artikel på finsk. Det eneste man forstår, udover sit eget navn, er titlerne på ens bøger. For rigtigt at vurdere efterverdenens dom, det vil sige for at holde op med at tænke på den, skal vi forestille os den skrevet på et sprog vi ikke forstår et ord af.

På dansk ved Karsten Sand Iversen

